

Vilniaus universitetas
Fizinių ir technologijos mokslų centras
Kauno technologijos universitetas
Vilniaus Gedimino technikos universitetas (VILNIUS TECH)
Lietuvos fizikų draugija

45-oji LIETUVOS NACIONALINĖ FIZIKOS KONFERENCIJA

2023 m. spalio 25-27 d., Vilnius

PROGRAMA IR PRANEŠIMŲ TEZĖS

VILNIAUS
UNIVERSITETO
LEIDYKLA

2023

Bibliografinė informacija pateikiama

Lietuvos integralios bibliotekų informacinės sistemos (LIBIS) portale ibiblioteka.lt.

ISBN 978-609-07-0981-8 (skaitmeninis PDF)

DOI: <https://doi.org/10.15388/LNPC.2023>

Leidinį rengė

LNFK45 organizacinis komitetas

Vilniaus universiteto leidykla, Saulėtekio al. 9, LT-10222 Vilnius

info@leidykla.vu.lt, www.leidykla.vu.lt

Knygos internete knygynas.vu.lt

Mokslo periodikos žurnalai zurnalai.vu.lt

© 2023 LNFK45 Organizacinis komitetas. Published by Vilnius University Press <https://www.vu.lt/leidyba/>

This is an Open Access article distributed under the terms of the <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> Creative Commons Attribution Licence, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Analitiniai aukšto dažnio skleidimai kvantinėms sistemoms trikdromoms amplitudiškai moduluota periodine jėga panaudojant srauto lygtį

Analytical treatment of quantum systems driven by amplitude-modulated time-periodic force using flow equation approach

Viktor Novičenko¹, Egidijus Anisimovas¹

¹Vilniaus universitetas, Fizikos fakultetas, Teorinės fizikos ir astronomijos institutas, Saulėtekio al. 3, LT-10257 Vilnius
viktor.novicenko@tfai.vu.lt

Pastaraisiais metais yra didelis susidomėjimas aukšto dažniu virpinamomis kvantinėmis sistemomis. Nere-tai eksperimente nėra galimybės staigiai užkelti virpini-mo amplitudę iki norimos vertės, todėl lėta (palyginus su aukštu dažniu) amplitudės dinamika turi būti įskaityta ieš-kant sistemos efektinę Hamiltonianą [1]. Įdomu tai, kad tam tikros formos Hamiltonianams lėta amplitudės dina-mika sukuria neabelinį vektorinį potencialą [1, 2] kuris gali būti panaudotas holonominėse kvantiniuose skaičia-vimuose [3, 4]

Matematiškai periodinės kvantinės sistemos su pa-pildoma lėta dinamika nagrinėjamos naudojant Floke teo-riją. Jei turime kvantinę sistemą aprašomą Šredingerio lygtimi

$$i\hbar \frac{\partial}{\partial t} |\phi(t)\rangle = \hat{H}(\omega t, t) |\phi(t)\rangle \quad (1)$$

su periodiškai (pagal pirmą argumentą) nuo laiko priklaus-sančiu Hamiltonianu $\hat{H}(\omega t + 2\pi, t) = \hat{H}(\omega t, t)$ bei pa-pildoma lėta laikine priklausomybe ikoduota į antrą argu-mentą, tai tiesioginis būsenos vektoriaus $|\phi\rangle \in \mathcal{H}$ evoliucijos radimas dažniausiai yra labai sudėtingas uždavinys. Įvedus išplėstinę vektorinę erdvę $\mathcal{L} = \mathcal{H} \otimes \mathcal{T}$ [5] (čia $\mathcal{T}$ yra kvadratiškai integruojamų periodinių funkcijų erdvė, o $\mathcal{H}$ yra kvantinių būsenų Hilberto erdvė), uždavinys (1) susiveda į Šredingerio tipo lygties uždavinį

$$i\hbar \frac{\partial}{\partial t} |\psi(t)\rangle\rangle = \hat{\mathcal{K}}(t) |\psi(t)\rangle\rangle, \quad (2)$$

kur $|\psi\rangle\rangle \in \mathcal{L}$, o $\hat{\mathcal{K}}(t)$ yra lėtai nuo laiko (nebeliko grei-tų osciliacijų) priklausantis išplėstinės erdvės Hamiltonia-nas. Operatorius $\hat{\mathcal{K}}(t)$ yra begalinės dimensijos matrica, kurios koeficientai yra operatoriai veikiantys $\mathcal{H}$ erdvėje. Vektorinės erdvės $\mathcal{T}$ bazinius vektorius $\varphi_n(\theta) = e^{in\theta}$ pa-žymėjus $|n\rangle$, išplėstinės erdvės Hamiltonianas turi tokį pa-vidalą

$$\hat{\mathcal{K}}(t) = \sum_{n=-\infty}^{+\infty} n\hbar\omega \mathbf{1}_{\mathcal{H}} \otimes |n\rangle\langle n| + \sum_{m, n=-\infty}^{+\infty} \hat{H}^{(m)}(t) \otimes |n+m\rangle\langle n|. \quad (3)$$

Čia $\hat{H}^{(m)}(t)$ yra originalaus Hamiltoniano $\hat{H}(\omega t, t)$ Furje skleidimo pagal pirmą argumentą komponentės.

Šredingerio lygtį išplėstinėje erdvėje (2) dažniausiai tiksliai išspręsti nepavyksta, todėl yra naudojami pertur-bacijos metodai. Jei pavyktų rasti unitarinį operatorių

$\hat{\mathcal{D}}(t)$ kuris paverstų operatorių $\hat{\mathcal{K}}(t)$ į blok-diagonalią for-mą

$$\begin{aligned} \hat{\mathcal{K}}_D(t) &= \hat{\mathcal{D}}^\dagger \hat{\mathcal{K}} \hat{\mathcal{D}} - i\hbar \hat{\mathcal{D}}^\dagger \frac{d\hat{\mathcal{D}}}{dt} \\ &= \sum_{n=-\infty}^{+\infty} \left(n\hbar\omega \mathbf{1}_{\mathcal{H}} + \hat{H}_{\text{eff}}(t) \right) \otimes |n\rangle\langle n|, \end{aligned} \quad (4)$$

tai operatorius $\hat{H}_{\text{eff}}(t)$ aprašytų efektinę būsenos dinami-ką suvidurkintą per periodines osciliacijas. Tačiau tiks-liai tiek $\hat{\mathcal{D}}(t)$ tiek $\hat{H}_{\text{eff}}(t)$ rasti retai kada galima, todėl šie operatoriai dažniausiai ieškomi kaip skleidiniai ω^{-1} laipsniais.

Blok-diagonalizavimo uždavinys panašus į statinės ermitinės matricos diagonalizavimo uždavinį, o šie užda-viniai turi įvairių gerai žinomų sprendimo metodų. Vie-nas iš tokių metodų yra sraudo lygčių panaudojimas [6]. Panašiai kaip straipsnyje [7], mes adaptavome srauto lygtis kurios tolygiai blok-diagonalizuoja išplėstinės erdvės Hamiltonianą $\hat{\mathcal{K}}(t)$ ir gali būti sprendžiamos perturbaty-viai skleidžiant operatorius $\hat{\mathcal{D}}(t)$ ir $\hat{H}_{\text{eff}}(t)$ atvirkštinio dažnio laipsniais. Priešingai negu straipsnyje [7], mūsų pasiūlytas sraudo generatorius [8] srautui bėgant neužpil-do aukštų Furje harmonikų ($\hat{H}^{(m)}(s, t) = \mathbf{0}_{\mathcal{H}}$ visiems $|m| > m_0$) jei tik srauto pradžioje tos harmonikos buvo lygios nuliui ($\hat{H}^{(m)}(s = 0, t) = \mathbf{0}_{\mathcal{H}}$). O šį savybę lei-džia spresti srauto lygtis (nes jų yra baigtinis kiekis, t.y. $2m_0 + 1$) automatiškai su simbolinės algebros paketu, to-kiu kaip *Mathematica* arba *Maple*. Tokių būdų galima au-tomatizuoti efektinio Hamiltoniano $\hat{H}_{\text{eff}}(t)$ skleidinio ra-dimą iki norimos eilės.

Reikšminiai žodžiai: Floke teorija kvantinėms sistemoms, aukšto dažnio skleidimai, srauto lygtis

Literatūra

- [1] V. Novičenko, E. Anisimovas ir G. Juzeliūnas, Phys. Rev. A **95**, 023615 (2017)
- [2] V. Novičenko, ir G. Juzeliūnas, Phys. Rev. A **100**, 012127 (2019)
- [3] Z. Chen, J. D. Murphree ir N. P. Bigelow, Phys. Rev. A **101**, 013606 (2020)
- [4] L. W. Cooke, A. Tashchilina, M. Protter, J. Lindon, T. Ooi, F. Marsigliio, J. Maciejko ir L. LeBlanc, arXiv:2307.12957 (2023)
- [5] H. Sambe, Phys. Rev. A **7**, 2204 (1973)
- [6] F. Wegner, Ann. Phys.(Leipzig) **506**, 77 (1994)
- [7] A. Verdeny, A. Mielke ir F. Mintert, Phys. Rev. Lett. **111**, 175301 (2013)
- [8] V. Novičenko, G. Žlabys ir E. Anisimovas, Phys. Rev. A **105**, 012203 (2022)